

Fyysisen ympäristön neuroesteettömyys

Arviolta noin 10 %:lla väestöstä on kehityksellisiä neuropsykiatrisia häiriöitä (jatkossa neurokirjo) kuten adhd, autismikirjo, Tourette ja kehityksellinen kielihäiriö. Kyseessä on siis iso ryhmä. Neurokirjon piirteet ovat synnynnäisiä ja koko elämän mittaisia ja ilmenevät yksilöllisesti.

Ympäristön esteettömyydellä ja mukautuksilla on merkittävä vaikutus autismikirjon ja neurokirjon ihmisen toimintakykyyn. Jotta autismikirjon ja neurokirjon ihmiset voivat toimia ja liikkua yhdenvertaisesti rakennetussa ympäristössä, tarvitaan mm. aistitiedon käsittelyyn, hahmottamiseen, keskittymiseen ja tarkkaavuuteen, kommunikaatioon ja toiminnanohjaukseen ja osalla myös ymmärtämiseen liittyvien ympäristön esteiden vähentämistä tai poistamista. Aistiherkkyudet ovat yleisiä neurokirjon ihmisillä, ja niitä esiintyy 8 %:lla kaikista lapsista.

Fyysinen esteettömyys voi tarkoittaa neurokirjon ihmisten kannalta mm.

- ympäristöjen, toimintojen ja tilojen selkeyttä ja helppoa hahmotettavuutta
- selkeiden opasteiden käyttöä
- valaistuksen häikäisemättömyyttä ja säädettävyyttä, esimerkiksi suuntaamista, himmennystä, kirkastamista
- hyvää akustiikkaa ja äänieristystä
- häiritsevien äänien, taustamelun ja kaikuisuuden vähentämistä ja poistamista (esim. koneet ja laitteet)
- näköärsykkeiden vähentämistä, (esim. lasiseinät työskentelytiloissa eivät ole suositeltavia)
- riittävää ilmanvaihtoa ja hyvää sisäilmaa
- hiljaisia huoneita tai tiloja
- erillisiä tai eriytettävissä olevia tiloja esim. työskentelyyn
- luonnollisia materiaaleja
- maanläheisiä ja murrettuja värejä
- tilojen uudelleen järjestelyä ja mukauttamista. Esimerkiksi työpöydän kääntäminen itselle sopivaan suuntaan
- aistiympäristön ja sen haasteiden kuvailemista eri tiloissa, esimerkiksi vierailijainfo
- tilojen riittävää mitoitus esim. kouluissa ja päiväkodeissa

Esteettömyyttä koskevassa sääntelyssä ei huomioida riittävästi neurokirjon ihmisten esteettömyystarpeita. Esteettömyysohjeissa nostetaan kyllä esiin monia esteettömyyden osatekijöitä, joista myös neurokirjon ihmiset hyötyvät (esim. opasteet, akustiikka), mutta niissäkään neurokirjon ihmisiä ei mainita ryhmänä, joiden kannalta esteettömyyttä tulisi myös pohtia. Määräyksiä ja ohjeita päivitettäessä tulisi huomioida nykyistä laajemmin myös neurokirjon ihmisten esteettömyystarpeet.

Vaikka haasteita on monissa ympäristöissä ja kaikissa elämänvaiheissa, päiväkotien ja koulujen suunnittelu on yksi osa-alue, jossa neurokirjon ihmisten esteettömyystarpeet tulisi ottaa nykyistä paremmin huomioon. Nämä lasten arkiympäristöt, joissa he viettävät monta tuntia päivässä, voivat olla hyvinkin esteellisiä neurokirjon lapsille. Kouluympäristön aiheuttama kuormitus voi estää neurokirjon lapsen oppimista ja koulunkäyntiä ja johtaa tilanteeseen, jossa koulupäivää joudutaan lyhentämään. Pahimmillaan tilanteen pitkittyessä ja kärjistyessä voi syntyä kouluakäymättömyyttä. Kunnilla on suuri päätösvalta koulujen tilojen suunnittelussa, esimerkiksi sitovia normeja tilojen mitoituksesta ei ole. Lapsilukuun nähden ahtaissa tiloissa

aistiärsykkeet yleensä lisääntyvät kuten myös ns. avoimen oppimisympäristön tiloissa, jotka ovat haasteellisia monille neurokirjon lapsille ja ylipäätään monille vammaisille lapsille.

Suomeen tarvittaisiin nykyistä laajemmat ja selkeät minimivaatimukset ja kriteerit oppimisympäristöjen suunnitteluun, joissa huomioidaan tilojen riittävyys oppilasmäärään nähden sekä tilojen esteettömyys, aistiesteettömyys mukaan lukien. Tarvitaan myös lisää tietoa ja osaamista esteettömyydestä ja yhdenvertaisuuslain mukaisista kohtuullisista mukautuksista.

Esteetön kaikkien oppilaiden oppimista tukeva kouluympäristö luo perustaa onnistuneelle inklusiolle. Hyvin suunniteltu esteetön oppimisympäristö tukee kaikkien lasten oppimista ja hyvinvointia sekä säästää kustannuksia pitkällä aikavälillä, kun taas esteellinen ympäristö vaikeuttaa monen lapsen oppimista sekä lisää tukitoimien ja avustajien tarvetta ja kouluikäymättömyyttä.

Sari Valjakka, Pia-Maria Topi, Autismiliitto

Lisätietoa

Tilojen esteettömyyskartoitus aistit huomioiden. Tarkistuslista avuksesi. Satakunnan ammattikorkeakoulu, Sarja D, Muut julkaisut 9/2014. ISSN 2323-8372 | ISBN 978-951-633-147-1 (PDF).

[https://www.samk.fi/wp-](https://www.samk.fi/wp-content/uploads/2016/06/Estettomyys_Tilojen_estettomyden_tarkistuslista_julkaisu-1.pdf)

[content/uploads/2016/06/Estettomyys_Tilojen_estettomyden_tarkistuslista_julkaisu-1.pdf](https://www.samk.fi/wp-content/uploads/2016/06/Estettomyys_Tilojen_estettomyden_tarkistuslista_julkaisu-1.pdf)

Autismiliiton esteettömyysohjelma

<https://autismiliitto.fi/materiaalia/estettomyys/>

Vammaisfoorumin koulukyselyn yhteenveto ja ehdotukset

<https://vammaisfoorumi.fi/wp-content/uploads/2022/10/Vammaisfoorumin-koulukyselyn-yhteenveto-ja-ehdotukset-suomi.pdf>